

1907. évi III. törvénycikk indokolása

a hazai ipar fejlesztéséről¹

Általános indokolás

Gazdasági önállóságunk elengedhetetlen feltétele; erős ipar teremtése. Mező- és erdőgazdaság egymaga - bármily fejlett legyen is - nem biztosíthat szilárd gazdasági helyzetet. Csak mezőgazdaság és ipar együttesen, csak e kettő összehatása teremthet biztos gazdasági alapot, mely alkalmas és képes kielégíteni egy fejlődő állam nemzeti, kulturális és gazdasági szükségleteit és igényeit. Mező és erdőgazdaságunk fejlődésével tehát párhuzamosan kell haladnia iparunk fejlődésének is. A kisiparnak úgy, mint a nagyiparnak. Amannak százados multja van már és kellő irányba terelve, kellő módon felkarolva, nem nélkülözi a jövő erőteljes fejlődés biztosítékait, ez újabb keletű és helyes irányítás mellett szintén kellő talajjal bír. az országban. A mezőgazdaság okszerű fejlesztéséhez is messzemenő állami támogatás és a rendszeresen állami irányítás szükséges. Még a mi viszonyaink között is, midőn évszázadokon át kizárólag agrárállam voltunk és ma is még túlnyomólag az vagyunk, sőt minden ipari törekvésünk mellett természetesen még igen soká az leszünk. Mennyivel inkább szükséges és indokolt az állam támogatása és irányítása ipari fejlődésünkben! Az ipar tekintetében, mely kisipari vonatkozásaitól eltekintve, nem támaszkodhatik hazai tradíciókra, mely nem gyökerezik oly mélyen a hazai talajban, melyhez még nevelnünk kell a hazai lakosságot és képeznünk a versenyképes termelés egyik legfőbb tényezőjét, a szakképzett munkásságot. Sajátos gazdasági viszonyaink közepette, melyeknél fogva az ipar és mezőgazdaság kedvéért nélkülözi már egy félszázadnál hosszabb idő óta és éppen abban az időben, melynek utolsó részében az ipar fejlesztésének szüksége átment végre a köztudatba, a természetes fejlődés leghathatósabb eszközét, az önálló és csak annak hasznára való vámvédelmet; az iparfejlesztés állami feladattá vált.

Abban is, hogy az állam közvetlenül hasson annak fejlesztésére, erkölcsi és anyagi támogatásával mozdítsa elő nemcsak egyes iparágak fejlődését általában, hanem egyes vállalatok létesítését is. És abban is, hogy a társadalmat annak tudatára ébressze, miszerint a hazai ipar támogatása nemcsak hazafias feladat, hanem egyúttal állami és nemzeti szükség is. Ez utóbbi tekintetében kétségkívül nagyobb eredményekre mutathat az állam iparfejlesztő tevékenysége, mint az előbbit illetőleg, jóllehet azon szűkre szabott eszközök mellett, melyek a közvetlen támogatásra rendelkezésre állottak, sokkal nagyobb eredményeket ért el, mintsem várható lett volna. Ismét sajátos viszonyainkban találja magyarázatát, hogy nem alulról terjedt az ipar fejlesztése és pártolása szükségének érzete fölfelé, nem a közvélemény nyomása indította meg az állami tevékenységet, hanem megfordítva, felülről indult ki a mozgalom, mely ma már az ország lakosságának legszélesebb rétegeit áthatja és az ipar valóban nagyarányú fejlesztésének és ennek révén a gazdasági önállóság megteremtésének követelésébe jut kifejezésre.

1 Szenteseítve: 1907. I. 9. Kihirdetve: 1907. I. 12.

Az állam iparfejlesztő tevékenysége legfőbb 1881-ben jut kifejezésre, az 1881:XLIV. tc. megalkotásával, mely a hazai iparnak nyújtandó állami kedvezményekről rendelkezik. E törvény alapján 280 új gyár keletkezett, 4 gyár új üzemágot vett fel, 195 régi gyár pedig hasznosította magának az idézett törvényben nyújtott állami kedvezményeket. Az új gyárak számában legerősebben érvényesül a mezőgazdasági szeszipar, mely 280 gyárból 227 gyárral szerepel, úgy hogy ennek a törvénynek hatása a tulajdonképeni gyáripára vajmi csekély volt. Nagyobb volt már a második, 1890. XIII. tc. állami kedvezményezési-törvény hatása, melynek nyomán 360 új gyár keletkezett - közte 177 mezőgazdasági szeszgyár - 13 régi gyár teljesen új üzemágakat vett fel, 200 már fennálló gyár pedig - köztük 65 mezőgazdasági szeszgyár - nagyobb mértékben kibővítette üzemét. És aránylag még nagyobb az új gyárak és üzemek létesítésében az ez idő szerint is még érvényben álló, mindössze hét év óta alkalmazható 1899:XLIX. tc. hatása, melynek segítségével eddig 198 új gyár - köztük mindössze csak 28 mezőgazdasági szeszgyár - létesült, 26 gyár pedig új üzemágakat vett fel és 13 régi gyár is igénybe vette az ezen törvény által nyújtott kedvezményeket. Mindhárom törvény hatálya alatt, illetőleg segítségével tehát 838 új gyár létesült, köztük 432 mezőgazdasági szeszgyár, 43 már fennálló gyár új üzemágakat vett fel, míg 408 már fennálló gyár, köztük 140 Mezőgazdasági szeszgyár hasznosította maga javára a törvényben megengedett kedvezményeket. Ez utóbbi szám aránylag igen tekintélyes.

Magyarázata annak, hogy a két első törvény a kedvezmények engedélyezhetését nem kötötte az új gyár vagy új üzem fogalmához, hanem megadta azokat az illető törvényekben felsorolt összes iparágaknak, ha az egyes üzemek az előírt feltételeknek megfelelnek. Nem érdektelen az sem, hogy az így létesült, illetőleg kedvezményezett 1289 gyári vállalat közül, az évek folyamán hány szűnt meg. E tekintetben az eredmény igen kedvezőnek mondható, a mennyiben 1882-től 1906 szeptember végéig a kedvezményben részesített 1289 gyár közül mindössze csupán 83 szűnt meg, vagyis 6,5%. Ha ez az eredmény már egymagában is igen kedvezőnek mondható, még inkább az, ha figyelembe vétetik, hogy a megszűnt gyárak között nincs egyetlen nagyobb ipartelep sem, egytől-egyik mind kisebb telepek, melyek kellő tőke nélkül indultak meg, vagy mint pl. az agyag- és üvegipar 101 vállalata közül megszűnt 16 nagyobbára kedvezőtlen fekvésű üveggyár. Egyes vállalatok megszűnésében vagy egyes iparágak súlyos helyzetében természetesen más okok is közbe játszottak, mint éppen a már említett üvegipar egy részénél - a táblaüveggyáraknál - melyeknek válságos helyzetét a vámterületi közösség mellett könnyebbé vált egészségtelen verseny idézte elő. Ha mindazonáltal a megszűnt gyárak száma mégis csak ily csekély, az a magyar gyáripár fejlődésére és viszonyaira vonatkozólag annál kedvezőbb eredményre vall.

Az az eredmény, melyet a hazai iparnak állami kedvezményekben való részesítésről szóló két első törvény alkotói azoktól a törvényektől vártak, nem következett be. Volt ugyan kétésgkívül kedvező hatásuk ezeknek a törvényeknek is, hisz hatásuk alatt a mezőgazdasági szeszgyárakat nem számítva, mégis 236 új gyár keletkezett és 17 gyár új üzemágakat vett fel, de ez husz évi tevékenység eredményének még sem elég arra, hogy komoly iparfejlesztés tényezője lehetett volna. A gyárak száma egymaga ugyan nem elég az eredmény megítéléséhez, mert hisz nem a szám, hanem a gyárak nagysága és termelése mérvadó, mindazonáltal ez sem változtat lényegesen azon időszak eredményének képén, a mennyiben a termelés szempontjából jelentős új gyáraink sem azon időszakra esnek. Ez a kisebb eredmény azonban természetes. Azok a kedvezmények egymaguk, melyeket az említett törvények biztosítanak, új gyárak keletkezésére a mi viszonyaink mellett, midőn önálló vámvédelem nem ált az ipar rendelkezésére, nem elegendők. Új ipar még fejlett iparral bíró államokban is rendszerint hátrányában van a már fennálló iparral szemben. A fejlettebb technikai követelményeknek megfelelően berendezett új ipar ugyan nagy előnyöket is rejt magában, de ezzel egyuttal nagyobb befektetéseket is kell gyümölcsoztetnie. Mennyivel nagyobbak az új ipar hátrányai a régi, megerősödött, tőkéjében törlesztett, képzett munkásokkal kellő számban rendelkező iparral szemben ott, a hol nemcsak a munkásképzés nagy terheit kell az új iparnak viselni, hanem még a piacszerzés tekintélyes költségeit is.

Ez pedig a helyzete az ujonnan fejlődött magyar iparnak, melynek tehát az adott viszonyok között nem lehettek elegendők az említett törvényes kedvezmények, feltétlenül szükséges volt, hogy az állam támogassa az új vállalatok létesítését azon terhek könnyítésében is, melyek specziális helyzetünkből folynak. Ez a támogatás az állam által nyújtott pénzbeli segélyekben jutott kifejezésre. Csakhogy az állam a támogatás ezen eszközét nem vette oly mértékben alkalmazásba, a mint azt az ipar fejlődéshez fűzött nagy állami és nemzeti érdekek követelték volna, sőt mostohán bánt ezzel, hogy ily viszonaók mellett az így elért eredmény egyenesen meglepőnek mondható. Az ipar közvetlen támogatása ugyan már 1868-ban kezdődik nálunk, de nem a gyáriparé, körülbelül 1898-ig alig fordul elő egy-egy gyári vállalat közvetlen segélyezése, az addig iparfejlesztési célokra fordított igen alárendelt összegek házi- és kisipari-, valamint iparoktatási célokra használtattak fel. Addig iparfejlesztésre évi átlagban 275,000 kor. fordított. Csak az 1899. évvel kezdődik az erőteljesebb gyáripari fejlesztés és hogy a még mindig aránytalanul csekély anyagi eszközök daczára mily eredménnyel, arra nézve csak arra az egyadatra kívánok utalni, hogy a fonó-szövő-ipari csoporthoz tartozó iparágakban 1899-től 1905 végéig sikerült évi termelésünket 40 millió koronát meghaladó összeggel növelni.

Azt, hogy az állami kedvezmények és közvetlen anyagi segély engedélyezésével a gyáriparban 1890-től 1906. évi szeptember hó végig mily eredmények értek el, a következő összeállítás tünteti fel:

A segélyben és kedvezményben részesült fenti 730 gyártelep közül: megszűnt 80. vagyis az összes telepek 11,0%-a szünetel 20, vagyis az összes telepek 2,7%-a. Ez időszerint tehát nincs üzemben 100 vagyis az összes telepek 13,7%-a. Kölcsönt és segélyt nyert 314 gyári vállalat közül megszűnt 19, vagyis 6%. Ha tehát az állami segéllyel létesült gyárak megszűnési arányát vesszük, úgy az feltétlenül kedvezőnek mondható, különösen fegyelembé véve azt, hogy a megszűnt gyárak között nincs egyetlen jelentősebb vállalat sem. Fontos szempont az iparfejlesztésnél az alkalmazott munkások száma. A fentemlített szünetelő gyárak leszámításával maradt 630 segélyezett vagy kedvezményezett ipartelepen 71,403 munkás van alkalmazva. Ha ezeknek munkabéért évenként és munkásokként csak átlag 700 koronában vesszük fel - ez pedig a legkisebb évi átlag - akkor ezen munkások évi munkabérékerekén 50 millió koronát tesz. Annak megjegyzésével, hogy a fentebbi adatok a már üzemben lévő gyárakra vonatkoznak, kiegészíti még a képet annka felemlítése, hogy sikerült ezen kívül a közelmúltban, még pedig legnagyobbreszt már a jelen kormány idejében eddig biztosítani 28 új gyári vállalatot mintegy 30 millió korona lekötött és megfelelő forgótőkével 5600 munkás állandó alkalmazásával, továbbá 14 meglévő gyár kibővítése is biztosított, mely gyárakba 6 és fél millió korona új állótőke fektettetik be és 2000-nél több új munkás talál foglalkozást az alábbi táblázat szerint:

A fentiekből látható, hogy az iparfejlesztés terén a jelen kormány által elért eredmény megközelíti az előzőleg elért eredmények összességét. A már biztosítottnak tekinthetőkön felül tárgyalás alatt áll még ez idő szerint 19 nagyobb új gyári vállalat alapítása és háromnak kibővítése, a melyekbe 20 millió meghaladó álló tőke fektetettnek be és a melyek 5500 munkásnak nyújthatnak biztos megélhetést.

Létesülnek-e ezek a gyárak mind, ma még bizton nem mondható, de akár létesülnek, akár nem, igen nagy arányu tevékenység szükséges még e téren, hogy a hazai ipar annyira fejlesztessék, miszerint legalább a mindennapi szükséglet czikkeit nagyobb mértékben fedezze. Mert az ipari behozatalt egészen kiküszöbölni sohasem lehet. Sőt ellenkezőleg, a fejlett iparállamok példája mutatja, hogy mennél nagyobb egy állam ipara, annál nagyobb ipari behozatala. Csakhogy a behozatal jellege változik és ez a lényeges. A nagyarányu iparfejlesztés nemcsak most szükséges, midőn a gazdasági önállóságra kell készülnünk, midőn olyan ipart kell teremtenünk, melyre a gazdaságpolitikai helyzetben megnyugvással támaszkodhatunk, mely az önállóságra való áttérést lehetővé tegye, hanem szükséges lesz még akkor is, haarra már rátértünk; szükséges lesz vámterületi önállóságunk mellett is, mely csak úgy lesz igazán áldásos az országra, ha az ipari fejlődést kellően irányítjuk, ha biztosítjuk annak állandóan a fejlődés feltételeit. Ha tehát még akkor is elengedhetetlen lesz az állam iparfejlesztő tevékenysége, mennyivel fontosabb az most, az előkészületek idején. Akkor más, hathatósabb eszközök is rendelkezésre fognak állani az ipari fejlődésnek, ma azokat még nélkülözzük, tehát nagyobb mértékben kell igénybe vennünk a közvetlen támogatást. Ezt czélozza, ennek egyik eszköze kíván lenni a jelen törvényjavaslat. Azon a nyomon épül ugyan fel, mint az előző három iparfejlesztő czélzatu törvény, csakhogy sokkal nagyobb alapon és szélesebb keretben.

Az eddigi kedvezmények kereteit erősen tágítva, új eszközöket jelöl ki és akar igénybe venni az iparfejlesztésben, megszüntetve azokat a felesleges korlátokat is, melyek az eddigi kedvezmény nyújthatását akadályozzák. Az igénybe vehető kedvezmények egyik része az adó- és illetékmentesség marad továbbra is. De e kedvezmények kiterjesztetnek az ut- és vasutügy terén fontos könnyítésekkel. A támogatás másik része a közvetlen segélynyújtás, melyet a javaslat most törvényben kíván biztosítani. Ha nagy ipart akarunk - és ezt az ország jól felfogott érdekében akarnunk kell - akkor áldozatokat is kell tudnunk hozni érdekében. Kell is hoznunk, még pedig fokozott mértékben. A lehető legmesszebbmenő kedvezményekkel kell biztosítanunk egyrészt a hazai tőkének lekötését a hazai iparban, a hazai nyers anyagok itthon való feldolgozást és hazai munkaerők állandó foglalkoztatását. Minthogy pedig a hazai tőke korántsem elegendő nagy ipar teremtésére, be kell hoznunk külföldi tőkét és segítségül kell hívnunk külföldi szaktudást, hogy segítsen megteremteni gazdasági önállóságunk alapját; az erős magyar gyári ipart. Ennek pedig oly előnyöket kell nyújtanunk, melyek a mi célunk elérését biztosítani alkalmasak. A külföldi tőke behívását nem teszi kedvezőtlennek az az esetleges tény, hogy e tőke gyümölcsöztetése, vagyis a tiszta nyereség külföldi kézbe jut, mert az ilyen nyereség átlaga 10% a fennmaradó 90% pedig itthon marad nyers termény értékben, munkabérben és így végzett kezelésben. Fokozott mértékben kell igénybe vennünk a közvetlen támogatás eszközét, hogy a mire gazdaság-politikai lekötöttségünk megszűnik, a hazai ipar már megszilárdulva álljon itt.

Ezt célozza a javaslat az a része, mely közvetlen állami támogatásra vonatkozik. E cél hathatós és kellő szolgálatára azonban rendes költségvetésünk nem nyújt és nem nyújthat módot. Évi két-három millió koronával nem lehet házi-, kis- és gyáripart fejleszteni. Azaz nem kellően. Hisz csupán kisiparunk rendszeres felkarolása - a mi elengedhetetlenül szükséges - egymaga megkívánna évenként legalább másfél millió koronát; a nagyarányú gyáripar fejlesztése évről-évre sok millió koronát igényel és ha tíz év alatt oly ipart akarunk teremteni, a minőre az országnak szüksége van el kell készülnünk ezen idő alatt legalább 15-20 millió korona áldozatra. Ez esetben lesz is iparunk. Mert a magyar ipar fejlesztése csak idő és pénz kérdése. Ha e kettő rendelkezésre áll, a nagy arányú fejlődés elmaradhatatlan. Az idővel most rendelkezőnk, a szükséges anyag erőt pedig meg kell hozzá szereznünk, erre nézve külön előterjesztéssel fog a kormány az ország gyűlés elé járulni. Az igénybe veendő áldozatok tekintetében itt is utalnom kell arra az ismételten kiemelt tényre, hogy ezek tulajdonképpen a leggyümölcsözőbb befektetések. A mit az állam gyáripar fejlesztésére ily módon fordít, az busásan megtérül ismét az államnak, még pedig nemcsak közvetve hanem közvetlenül is. Megtérül a különböző adókban, megtérül a vasutak, posta és táviró fokozat bevételeiben, megtérül a különböző illetékekben.

Oly fontos a nagy gyáripar állampénzügyi szempontból, hogy csupán ebből a szempontból is kellene gondoskodni annak mielőbbi megteremtéséről mert egyuttal maradandó és évről-évre erőben gyarapodó forrását képezi az állampénzügyeknek. Egy hathatós harmadik eszközt is állít a javaslat az iparfejlesztés szolgálatába, azaz törvényesít és hatályosabbá tesz; a közszállításokat. A legegyszerűbb követelmény, melylyel minden állam örmagának tartozik, hogy a közhatósági szükségletek a hazai termelés révén fedeztessenek. Sajnos, hogy Magyarország eddig ezt a legegyszerűbb eszközt sem vette teljes mértékben igénybe. Pontos felvételéink arra nézve, hogy a közszállítások és ezek fogalma alá eső közmunkák mily értéket képviselnek, nincsenek. Nem lévén kötelező a hazai beszerzés, nem lehet pontos a nyilvántartás sem.

Megközelítő adatok szerint 1904-ben volt az ipari szükséglet: a) állami hatóságoknál, hivataloknál és intézeteknél 26275,400 kor., b) az államvasutaknál és állami vasüzemeknél 83557231 kor., c) a közös hadsereg és haditengerészet magyarországi részére esőleg 9152581 kor., d) magánközlekedési vállalatoknál 26504812 kor., e) vármegyéknél és törvényhatósági városoknál 6787254 kor. Csupán az itt kimutatott összeg kerekén 150 millió koronát tesz tehát évenként, úgy hogy valószínű, miszerint az építésekkel együtt az itt figyelembe jöhető beszerzések évenként 200 millió koronára tehetők. Ezt az összeget tehát - a mennyire arra a hazai termelés képes - feltétlenül a hazai iparnak kell biztosítani. Ezt akarja a törvényjavaslat.

A három irány mellett még egy negyedik érvényesül e javaslatban: a munkásházak építésének előmozdítása, vagyis e javaslat az iparfejlesztést összekapcsolja a szociálpolitikával. A mint hogy e kettőnek együtt is kell haladnia és egymást ki is kell egészítenie. A munkáslakások kérdésének mielőbbi megoldása első rangú szociálpolitikai feladat. Ennek a feladatnak megoldásához kíván hozzájárulni a javaslat és azzal az első törvényhozási lépést kívánja megtenni a kormány ez irányban.

Részletes indokolás

Az 1. §-hoz

A javaslat lényegesen eltér minden eddigi hasonló célú törvényüinktől. Mert míg amazok taxative sorolták fel a kedvezményezhető iparágakat, ez a javaslat mellőzi a taxativ felsorolást és általános felhatalmazást ad a kormánynak a kedvezmények engedélyezésére. Ez a javaslat egyik alapvető rendelkezése is egyuttal. Az iparfejlesztést nem lehet szoros előírás szerint irányítani. Eltekintve egyes, fejlesztést minden körülmények között igénylő iparágaktól, a tapasztalat azt mutatja, hogy nem célszerű a taxativ felsorolás okozta korlátozás, mert egyenes akadályt képez az iparfejlesztésben. Egy magyar gyári vállalat nagyobb accumulatorgyárat akart létesíteni. Az állami kedvezményekért folyamodott. Nem lehetett megadni neki, mert fennállott egy kisebb gyár, melyet külföldi tőke létesített itt. Pedig fontos iparfejlesztési érdekek szóltak volna a kedvezmények megadása mellett. Nem is jött létre az új gyár. Ilyen eset igen gyakran fordult már elő. Az 1899. évi XLIX. tc. imperativ rendelkezésénél fogva a taxativ felsorolt üzemeknek igényük van a kedvezményekre. Ezen törvény megalkotása óta egyes ott felsorolt iparágak helyzete lényegesen megváltozott és a kedvezmények kérése idején oly kitűnő volt egy-egy iparág helyzete, hogy a kedvezmények engedélyezése egyáltalán nem lett volna megokolva. De fel lévén sorolva a törvényben, meg kellett azokat adni, ha csak a jövő alakulásukat nem akarta a végrehajtás kedvezőtlenül befolyásolni. Ilyen ellentétes eredményekre vezet a taxativ felsorolás.

De eltekintve még ettől is, míg egyrésztől taxatív felsorolás soha sem lehet kimerítő és megbízható, addig az iparfejlesztés conjuncturái nagyon változók lehetnek és azoknak erőteljes kihasználásához megfelelő discretionális jogra van szükség. És ez annnyival inkább, mert a mi ez idő szerinti gazdasági viszonyaink között számolnunk kell azzal az eshetőséggel is, hogy egyes iparágaknak nagyobb mértékben kell segítségükre sietnünk, hogy a fejlettebb versenyparral szemben megálljanak. Ilyen eshetőségekre szabad rendelkezési jogot kell biztosítani az illetékes kormányzati ágaknak. Az ily módon contempált discretionális jog gyakorlásának kellő ellenőrizhetése céljából gondoskodik viszont a javaslat arról is (11. §), hogy a kereskedelemügyi minister az engedélyezett kedvezményekről évenként jelentést tartozik tenni az országgyűlésnek. A taxatív felsorolás mellőzéséből következik, hogy a törvényjavaslat nem adja meg a feltétlen jogigényt a kedvezményekre, mint némely kivételtől eltekintve az eddigi törvényekben volt, hanem csak az iránt rendelkezik, hogy a törvény alá eső vállalatok az abban felsorolt kedvezményekben részesíthetők. Maguk a kedvezmények is tágabb keretűek, mint eddig voltak. A helyi szolgáltatások aluli mentesség közé fölvétettek a törvényhatósági pótdók, valamint az ingatlanok átíratásáért járó községi illetékek is, szabatosabban határozattak meg a különböző illetékmentességek és részvénytársaságokkal egyenlő kedvezmények állapítottak meg a javaslatban a szövetkezetek részére is, a mi ebben a javaslatban egészen új rendelkezés, mely a fejlődő szövetkezeti ügygyel kíván számolni, sőt az ipar termelésben - a kisiparra való tekintettel - a szövetkezeti alakulatot kívánna előmozdítani.

Teljesen új kedvezmény, hogy a szóban léévő gyári vállalatok felmenthetők azon kötelezettség alól, miszerint a vasuti és hajóállomások a legközelebbi közuttal vagy községgel összekötő, valamint a községi közlekedő utak építési, kezelési és fentartási költségeihez hozzájárulni tartoznak, továbbá hogy a közuti és hidvámok alól is mentesíthetők. ezen kedvezmények ugyan érintik a községek háztartását, de szemben azon nagy közvetlen és közvetett haszonnal, melyet egy-egy nagyobb iparvállalat létesítése egy-egy községre nézve képvisel, ezen kedvezmények engedélyezése elenyésző csekély megterhelést képez a községekere nézve. Épen ezért mutatkozott indokoltnak ezt a kedvezményt is felvenni azon eszközök közé, melyekkel a hazai ipar fejlesztése nagyobb mértékben előmozditható. Horvát-Szlavonországokban ez az úgy a községek autonóm jogkörébe tartozván, e kedvezmények fölött csak a társországok törvényhozása lévén illetékes határozni, ezek a kedvezmények a társországokra itt nem terjesztetnek ki. A községi szolgáltatások tekintetében még megjegyezni kívánom, hogy a kormány komolyan foglalkozik azzal a kérdéssel is, miképen lehetne az ipart azoktól a gyakran igen súlyos terhektől mentesíteni, melyekkel némely városok, így első sorban a székesfőváros a kövezetvám és hasonló szolgáltatások czimén az ipart sujtja, mely terhek néhol annyira mennek, hogy még az iparvágányokon a városba érkező árukat is kövezetvámval terheli. Az ily indokolatlan megterhelések alul mentesíteni kell az ipart, ha komolyan akarunk iparfejlesztéssel foglalkozni.

A 2. §-hoz

A törvényjavaslat 2. §-a a kedvezményekben részesíthető üzemekre vonatkozik. Mindenekelőtt gondoskodik ez a szakasz (a) pont) arról, hogy a már fennálló gyárak lényeges üzemi kibővítése is kedvezményezhető legyenek. A gyakorlat az 1899. évi XLIX. tc. ily magyarázatával eddig is kedvezményezte az ily kibővítéseket, de minthogy ez irányban kételyek merültek fel, czélszerűnek mutatkozott ezt magában a törvényjavaslatban megállapítani. Ugyanekkor gondoskodni kell azonban arról is, hogy ha ilykép valamely gyári vállalatnak kedvezményekben nem részesülő és kedvezményezett üzei vannak, miképen állapíttassék meg annál az adómentesség. Az eddigi gyakorlat az volt, hogy ily esetekben a vállalat elkülönített könyvelést tartozott vezetni és a nem kedvezményezett üzemágakról külön adóvallomást tenni. Ez az eljárás egyrészt nagyon körülményes az iparvállalat szempontjából, a legtöbb esetben épenséggel lehetetlen, mert a vállalat általános költségei egységesek az egész vállalatra, a hajtóerő közös az egész üzemre stb. Ilyenkor szinte lehetetlen oly elhatározást keresztülvinni, mint a minőt ez a rendszer követelne. De másrészt nehéz ennél a rendszernél a pénzügyi hatóságok ellenőrzése. Ennélfogva egyszerűbb rendszert kellett keresni, mely abban áll, hogy szakértőileg megállapíttatik az arány, melyben a kedvezményekben részesülő üzemág az üzem többi - nem kedvezményezett - ágaihoz áll és ezen arálynak megfelelően állapíttatik meg azután az adómentesség. Ugyanez az arány alkalmazható az illetékmentességre nézve is. (1. § b) pont).

A kedvezményeket kiterjeszti a törvényjavaslat az 1899. évi XLIX. tc. hatályba lépte óta keletkezett, vagy ezentúl létesítendő ugynevezett ipari közműhelyekre, valamint villamosságot előállító ipartelepek azon üzeiire, melyek ipari vagy mezőgazdasági czélakra villamos energiát szolgáltatnak. Ebben a rendelkezésben két irányu ujtás van. Az egyik a közműhelyekre vonatkozó. A közműhelyek az 1899. évi XLIX. tc. hatályba lépte után létesülnek azzal a czállal, hogy a gépek használatára utalt kézműipar fejlesztésének hathatós eszközévé váljanak. A nagyobb iparral bíró nyugati államokban ezek a közműhelyek tényleg hathatós előmozdító lettek a kisipar fokozatos átalakulásának. Azok a tapasztalatok, melyeket ezekkel a külföldön tettek, az akkori kereskedelemügyi kormányzatot is arra indították, hogy kísérletet tegyen ezekkel nálunk is. Három ily közműhely állíttatott fel megfelelő államsegély engedélyezésével. Kettő Budapesten, egy Aradon. Az egyik budapesti eredményt ígérő, a másik kettő igen nehezen halad előre. Általában azonban ez a kedvezményes nem mondható egészen sikerültnek, viszonyaink nem kedvezők erre és így abba is kellett ezt az akciót ebben az irányban hagyni és a közműhelyek kérdésének megoldását más módon keresni, a minthogy legközelebbtről már három új közműhely fog, de egészen más rendszer szerint - Brassóban, Marosvásárhelyen és Szegeden - létesülni. Az állami kedvezményeket azonban az említett közműhelyektől megtagadni nem lehet, azaz ez nem lenne méltányos, minthogy létesülésük alkalmával ez kilátásba helyezett és ha eddig nem kapták meg, annak oka csupán az, hogy az 1899. évi XLIX. tc. szigoruan értelmeztetett.

Ezekre a közműhelyekre nézve megjegyezendő, hogy a helyiség-bérletek és áramszolgáltatások árai tekintetében a kereskedelemügyi miniszternek vannak alávetve és csak oly árakat szedhetnek, melyek részükre engedélyeztetek. Ebben a korlátozásban is leli magyarázatát ezen közműhelyek támogatása. A 2. §-ban (b) pont) foglalt másik ujtás, hogy a villamos erőnek, illetve áramnak mezőgazdasági célokra való szolgáltatása is felvett a kedvezményezhetés körébe. Ezzel a törvényjavaslat elő akarja mozdítani a modern mezőgazdasági berendezést és szolgáltatásra akar állani a földművelésnek is. A villamos áramot illetőleg megjegyezendő egyrészt, hogy a világítás céljaira szolgáltatott áram természetesen kizáratik a kedvezményezhetésből, mert semmi ok nem forog fenn arra, hogy a villamos világítási üzemek külön állami kedvezményekkel előmozdítottassanak, másrészt, hogy a kedvezményekben nemcsak a motorikus erő céljaira szolgáló áram részesíthető, hanem a különböző ipari üzemekben alkalmazásba jövő villamos energia is, sőt éppen ez utóbbi alkalmazása a technika mai fejlettsége mellett első sorban érdemel figyelmet. Némi korlátozást tartalmaz a törvényjavaslat a háziipari vállalatok kedvezményezhetése tekintetében, a mennyiben kimondja, hogy csak oly házi ipari vállalatok részesíthetők állami kedvezményekben, melyek rendszerint legalább száz háziiparost foglalkoztatnak. Az eddigi törvény nem tartalmazta ezt a korlátozást. Minthogy azonban a hazai iparnak rendkívüli állami eszközökkel való támogatásának célja a termelést nagyobb mértékben előmozdító ipari vállalatok létesítésének előmozdítása, nem lehet intentiója a törvényjavaslatnak minden jelentéktelen vállalat kedvezményezése.

A háziipari száz háziiparos rendszeres foglalkoztatása még mindig nem valami jelentékeny, de mégis oly határt képez már, melynél a figyelemre méltóbb termelés kezdődik. Arra való tekintettel azonban, hogy egy-egy háziiparos-vállalat helyi szempontból az illető vidék különleges viszonyai között még ennél kisebb keret mellett is jelentőséggel bírhat, a javaslat nem köti a kedvezményezhetést feltétlenül legalább száz háziiparos foglalkoztatásához, hanem megengedi, hogy a kormány kivételesen ennél kisebb ily vállalatot is részesíthessen kedvezményekben. Ebből azonban nem kíván rendszert csinálni, ezt a jogot csak különlege helyi viszonyok fenforgása esetére kívánja fentartani. A javaslat 2. §-a látszólag még egy korlátozást tartalmaz, a mennyiben nem veszi át az 1899. évi XLIX. tc. 1. §-ának 3. pontját, mely a kézműiparosokból vagy mezőgazdákiból alakult szövetkezetekre vonatkozik. Ez a korlátozás azonban csak látszólagos, a mennyiben a szövetkezetekről a javaslat már az 1. §-ban (b) pont) intézkedik, ugyanoly rendelkezéseket téve ezekre, mint a részvénytársaságokra nézve, vagyis a szövetkezetek tekintetében még tágitja a kedvezmények kereteit.

A 3. §-hoz

Teljesen újak a törvényjavaslat 3. §-ának rendelkezései, melyek a munkásházakra vonatkoznak. A munkáslakások kérdésének megoldása elsőrendű szociálpolitikai feladat. Különösen a székesfővárosiban és közvetlen környéken, valamint egyes nagyobb vidéki ipari góczpontokon. A munkások vagy rossz és egészségtelen, vagy kereseti viszonyiukhoz képest aránylag drága lakásokban kénytelenek lakni. Munkásház-telepek, mint a nyugati államokban, még csak kis mértékben vannak nálunk elterjedve. Ily munkásháztelepek létesítésére kíván a törvényjavaslat kedvezményező lépést tenni addig, míg az olcsó és egészséges munkásházak kérdése esetleg külön törvényhozási intézkedések által előmozditható lesz. Két irányu tendencia a törvényjavaslat ezen részében: nagyobb ipari vállalatok mellett saját, t. i. vállalati munkásházak épüljenek és nagyobb ipari góczpontokon, első sorban pedig Budapesten és környéken vállalatokhoz nem kötött munkásháztelepek.

Az első irányban a javaslat a vállalat tulajdonosát részesíti messzemenő adózási kedvezményekben, midőn egyrészt az ingyen használt házak állandó adómentességét kitejeszti oly munkáslakásokra is, a melyek a munkásnak oly feltétel mellett adatnak át, hogy a munkabér bizonyos összegét lakásának bérletére vagy az épület tulajdonjogának megszerzésére fordítja. A második esetben husz évi ideiglenes adómentességet biztosít minden munkásház, illetve lakás után, mely a munkások részére épül, vagy melyet a munkások részletekben való törleszthetés mellett megszerezhetnek, kiterjesztve ezekre az állami, törvényhatósági és községi pótadók, valamint az általános jövedelmi pótadó mentességét is. Az a nagy eredmény, mely a városi házak hosszabb taratmu adómentességének nyújtása által városaink és különösen a székesfőváros egyes részeinek rohamos építkezésében nyilvánult, remélni engedi, hogy a munkásházaknak és lakásoknak nyújtott ezen husz évi teljes adómentesség is hasonló kedvező eredményre fog vezetni és ezzel a közhasznu vállalkozás számára is új tér fog nyílani.

A 4. §-hoz

A törvényjavaslat 4. §-a lényegében megfelel az 1899. évi XLIX. tc. 3. §-a rendelkezéseinek azzal a változással, hogy egyrészt a kedvezmények a vállalat üzembehelyezésének napjától számított egy év alatt kérelmezendők, míg az eddigi törvény három évi időt állapított meg erre; másrésztől rendelkezést tartalmaz a kedvezmények előzetes biztosítása tekintetében is, kimondva, hogy ez utóbbi esetben a kedvezmények hatályukat veszítik, ha a vállalat az engedélyezés napjától számított két év eltelte előtt üzemét meg nem kezdi. A kedvezmények kérelmezésének csupán egy évre való korlátozását - mely a lejárt kedvezmények meghosszabbítása esetére is vonatkozik - célszerűségi szempontok indokolják. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy gyakran csak azért kérelmeztetik későbbben a kedvezmények engedélyezése, hogy az üzembehelyezés ideje lehetőleg későbbi időpontra legyen tehető, a mi azért fontos, mert akkor, ha ez sikerül, a kedvezmények későbbi időpontban járnak le, a mikor az adó alá vonás már nagyobb anyagi terhet jelentene. Egy évi határidő minden körülmények között teljesen elegendő a kedvezmények kérésére és így ez az időpont választott erre.

Ugyanezt az időpontot állapítja meg a javaslat a kedvezmények meghosszabbítása eseteire is, a mit kizárólag a végrehajtás rendjén szerzett tapasztalatokra alapít. Ugyancsak a végrehajtás körül szerzett tapasztalatok teszik kívánatossá a kedvezmények előzetes biztosításának is a törvényben való szabályozását. A gyakorlatban ez nem új már, gyakoroltatik évek óta, mert minden új vállalat létesítésénél az illető mindenekelőtt az iránt szerez biztosítást, hogy a törvényben biztosított kedvezmények engedélyeztessenek részére. Ez az ugynevezett előzetes biztosítás. Nehogy azonban indokolatlanul kihúzhassa a vállalkozó a biztosított kedvezmények gyakorlati alkalmazását, vagyis gyáralapítási tervek évek hosszú során át indokolatlanul függőben ne lehessenek, illetőleg, hogy az ily irányban folyamatba tett tárgyalások rendes időn belül tényleg lebonyolittassanak, a javaslat az ily előzetesen biztosított kedvezmények hatályát záros határidőhöz köti, két évben állapítva meg azt az időt, melyben a vállalat - a kedvezmények különbeli elvesztése mellett - tényleg üzembe helyezendő.

Az 5. §-hoz

Messzemenő és az eddigi törvényektől lényegesen eltérő jogot, illetőleg kedvezményt engedélyez a törvényjavaslat 5. §-a. Az a rendelkezés, hogy kivételesen, midőn azt fontos közgazdasági érdekek kívánják, már fennálló gyárak, illetve ipartelepek is részesíthetők az állami kedvezményekben, az 1899. évi XLIX. t. -cikkben is (3. §) foglaltatott. Az ott megadott felhatalmazásra tényleg szükség is van. Igazolta ezt a hazai papírgyárak helyzete, melyen lényegesen segített ezen felhatalmazás igénybevétele. Az a körülmény, hogy eddig csupán ez egy esetben vétetett ez a felhatalmazás igénybe, bizonyítja, hogy ez a messzemenő discretionalis jog csak a legnagyobb szükség esetén vétetett igénybe. Ezen felhatalmazás azonban még messzebb megy a jelen törvényjavaslat 5. §-ának az a rendelkezése, hogy oly esetekben, midőn azt fontos közgazdasági érdekek kívánják, kivételesen oly már fennálló, a törvényjavaslat 1. §-a alá eső gyárak és ipartelepek is részesíthetők a törvényben biztosított kedvezményekben, melyek előzőleg már részesültek állami kedvezményekben, még pedig akár az 1881. évi XLIX., akár az 1891. évi XIII., akár pedig az 1899:XLIX. tc. alapján.

Ez a rendelkezés tehát azt jelenti, hogy egy ízben már tizenöt évi kedvezményt élvezett ipari vállalat újabb is részesíthető tizenöt évig terjedhető kedvezményben. Ez a kedvezmény ugyan igen nagymérvű, de biztosítása jelenlegi gazdasági viszonyaink mellett, illetőleg az előre való gondoskodás arról, hogy szüksége esetén igénybe legyen vehető, feltétlenül szükséges. Gazdasági viszonyaink jelen bizonytalan helyzete, ipari viszonyaink fokozatos átalakulása és az esetleg érvényesülhetők egyenetlen versenyeszközök mellett nincs kizárva, hogy egyes gyáripari ágaink rendkívüli védelmére szorulhatnak. erre az esetre lesz igénybe vehető az ezen szakaszban megadott felhatalmazás, mely egyes vállalatokra sohasem lesz alkalmazható, hanem mindenkor csak egész iparágakra. Ebben az utóbbi körülményekben rejlik egyúttal biztosítéka is annak, hogy ez a felhatalmazás tényleg csak akkor és csak kivételesen fog igénybe vétetni, ha tényileg nagyon fontos közgazdasági érdekek fogják azt kívánni.

A 6. §-hoz

A 6. § kiterjeszti a vasuti kedvezményeket. Eddig a m. kir. államvasutakon és a kamatkamatgarantiát élvező vasutakon a kedvezményezett gyárak építéséhez és berendezéséhez szükséges anyagok és tárgyak önköltségen való szállítása volt csak biztosítva. A javaslat fentartva ezt a kedvezményt, jövőre nézve felhatalmazza a kereskedelemügyi ministert, hogy a gyáraknak általában, tehát nemcsak a kedvezményekben részesülőknél, az iparvágányoknak önköltségen való építtetését és a tolatási költségek leszállítását egészen az önköltségekig, sőt utóbbiak teljes elengedését is bizonyos időre biztosíthassa. Az ily vasuti kedvezmények szorosan véve nem is tartoznának törvénybe, mert a tarifapolitika administratív ügykörben tartozván, az a kereskedelemügyi minister rendelkezési jogkörébe esik. Az eddigi három hasonló törvény azonban az önköltségi szállítási kedvezményekre is kiterjedvén, az újabb vasuti kedvezmények is ide voltak felveendőek, a mi egyébként célszerű is, hogy ennek révén az iparvállalatot létesíteni akaró tőke eleve tájékozva legyen a nyerhető kedvezményekről. Az iparvágányok tekintetében eddig némileg tartózkodó állást foglalt el a vasuti igazgatás. Ezt a felfogást nem oszthatom, a mennyiben az iparvágány mindenképen alkalmas a vasut forgalmának növelésére és mint ilyen, lehetőleg előmozdítandó.

A 7. §-hoz

A javaslat 7. §-ának első bekezdése lényegében azonos az 1899:XLIX. tc. 6. §-ával, csupán a kedvezmények engedélyezéséhez kötött feltételek körét terjeszti még ki. Egészen új rendelkezést tartalmaz ellenben ezen szakasz második bekezdése, mely fentartva indokolt esetekre a kereskedelemügyi miniszter felmentését, kötelezi a kedvezményekben részesülő vállalatot, hogy a gyárának építéséhez és berendezéséhez, ugyancsak az üzemhez szükséges anyagokat, felgyártmányokat és tárgyakat, a mennyiben a magyar korona országaiban megfelelően készülnek, illetve termeltetnek, a hazai ipar, illetve termelés révén tartoznak beszerezni. Akkor, midőn az állam rendkívüli kedvezményeket nyújt az iparnak, illetve rendkívüli eszközökkel fejleszti azt, a legkevesebb, a mit attól megkövetelhet, hogy a hazai ipari termelést maga részéről is előmozdítsa, illetve, ha hazai anyagok rendelkezésére állanak, ezek feldolgozására legyen köteles. Ez a feltétel a kedvezmények és államsegély engedélyezésekor eddig is kikötött, de sokkal hatékonyabban lesz alkalmazható, ha erre nézve törvényes kötelezettség áll fenn. ezzel a kötelezettséggel szemben azonban gondoskodni kell oly eshetőségekről is, ha a hazai termelés az ezen rendelkezéssel neki biztosított helyzetét indokolatlanul kívánná kihasználni, mivel szemben viszont védeni kell a keletkező új ipart, el is tekintve attól, hogy a nyújtható kedvezmények pénzértéke esetleg kisebb lehet, mint a befektetéseknek így módon való emelkedése vagy az üzem költségei. Így esetekre szolgál a kereskedelemügyi miniszternek a szakaszban adott felhatalmazás.

A 8. §-hoz

A gyáripar eddig igen sok esetben nagyon nélkülözötte a kisajátítási jogot a mi sok vállalat kiterjedésének útjában állott. Nem ritkán egészen kicsinyes szempontok hiusították meg nagy vállalatok létesítését vagy kibővítését. Ezt kívánja megakadályozni a 8. §, mely a gyárakat és ipartelepeket azon vállalatok közé sorozza, a melyek javára úgy a telep területére, valamint az ahhoz vezető utakra iparvágányokra, sodronypályákra és az üzemhez nélkülözhetetlen vízművekre kisajátításnak van helye, mely kisajátításnak bizonyos korlátait is felállítja a javaslat, nehogy az fontos érdekeket sérthessen. Ezzel a kisajátítási joggal egyúttal pótoltatik az a hiány, hogy iparvágányok és sodronypályák céljaira kisajátításnak nincs helye, a mi eddig már nagyon sok esetben igen nagy közgazdasági és forgalmi hátrányokkal járt. Elvégre nagy iparnak létesítése elsőrangú országos érdek. Nagy ipar létesítését legtöbb esetben kicsinyes magánérdekeknek alárendelni nem lehet, ezért ki kell terjeszteni a kisajátítási jogot a javaslat által tervezett módon, a mi egyúttal kifejezésre juttatja azt az álláspontot is, hogy a gyáripar létesítése közérdek is.

A 9. §-hoz

A javaslat 9. §-a törvénybe kívánja iktatni azt az eddigi, az évi költségvetési törvényeken alapuló gyakorlatot, hogy oly esetekben, midőn valamely iparvállalat létesítését, kibővítését vagy fentartását általános közgazdasági érdekek teszik kívánatosná, a hazai ipari termelés fokozása vagy biztosítása céljából a kereskedelemügyi miniszter államsegélyt is engedélyezhessen. Az államsegély engedélyezésének kérdése tekintetében nagyon eltérők nálunk még a vélemények. Ezeket tisztázni mulhatatlanul szükséges. Ha Magyarország iparpolitikájának megindulásakor a vámterületi önállósággal rendelkezett volna, ha ennek következtében ipara élvezte volna azt a természetes védelmet, melyet a vámok nyújtanak: nem lett volna szüksége az iparnak rendkívüli állami eszközökkel való fejlesztésére. Ámde helyzetünk egészen más, iparunk ezzel a védelemmel nem rendelkezett és nem rendelkezik ma sem, minélfogva arra az esetre, ha teremteni akarunk nagy ipart, gondoskodnunk kell bizonyos támogatásról is, mely annak létesítését előmozdítsa. Mindenütt, még fejlett iparral bíró államokban is, minden új iparvállalat hátrányban van a már régi, tőkájében törlesztett, piacán megszilárdult iparvállalattal szemben. Mennyivel inkább volt, a hol az ipartelepnek magának kell még munkásai kiképzéséről is gondoskodnia és piacokat is szerezni magának!

Ez igen tekintélyes anyagi áldozatokkal jár, melyeket a vállalkozás nem visel, ha nem támogatatik benne. Az a támogatás, melyet eddig nyújtottunk, tulajdonképpen elenyésző csekélység azon áldozatokhoz képest, melyeket az új iparvállalatnak az első időben hoznia kell és azon előnyökkel szemben, melyet minden nagyobb gyári vállalat közgazdasági és állampénzügyi szempontból bír. Az államsegélyek nyújtásának rendszere nemcsak nem mellőzhető a mi jelen viszonyaink között, hanem ellenkezőleg még fokozandó is, ha komolyan akarunk nagy ipart teremteni. Mert mi legyen az a vonzó erő, a mi a tőkét iparvállalati befektetésre serkentse nálunk? Csak az addig nyújtandó kedvezmények és előnyök, míg a vállalat annyira megerősödik, hogy a küzdelmet a versenynyel felvehesse. Ha ezt nem nyújthatjuk, akkor meddő minden törekvésünk. Már pedig, ha gazdasági önállóságra akarunk törekedni, akkor az első feltétel erős gyáripárteremtése. Ezt addig kell megteremtenünk, míg gazdasági viszonyaink újabb berendezésének időpontja elérkezik, hogy akkor már oly iparral rendelkezünk, melyre az ország megnyugvással támaszkodhassék. A törvényjavaslat hatálya az állami kedvezményeket illetőleg ugyancsak 1915 végéig terjed és ezzel is jelezni kívánja egész törekvésünk irányát. t. i. hogy addig teljesen elő kell készülni, mindazonáltal szükségesnek tartom itt is jelezni, - a mit fentebb már említettem - hogy meggyőződéseim szerint a hazai iparnak állami istápolása még a vámterületi önállóság mellett is - legalább az első években - szükséges lesz, hogy annak fejlődése irányítható legyen.

A javaslat szándékosan nem említi fel a segélyezésekre szolgáló fedezetet, hanem csak általánosságban tesz említést a kereskedelemügyi miniszternek iparfejlesztési célokra rendelkezésére bocsátandó fedezetről. Ennek magyarázata az, hogy a kormány nagyszabású iparpolitikai tervével foglalkozván, azon aránylag szerény - az 1907. évre pl. 2400000 koronában előírányzott - költségvetési adományon kívül, mely e célra rendelkezésre áll és rendelkezésre bocsátható, nagyarányú iparfejlesztési alap létesítését tervezi, a melyből azután az iparfejlesztés költségeit fedezné. Ily iparpolitika azután valóban a legerősebb intézményes garautiája lenne gazdasági önállóságunknak, melyre minden erőnkől törekednünk kell, melynek biztosításáért semmi áldozat sem lehet sok.

A törvényjavaslat 10. §-a a kedvezmények megvonhatása iránt rendelkezik. Ez is új rendelkezés a törvényjavaslatban. Igaz ugyan, hogy az engedélyezett kedvezmények akkor is megvonhatók, ha erre nézve külön törvényes rendelkezés nincs, mert hisz feltételekhez lévén kötve az engedélyezés, azok be nem tartása elég jogalap a kedvezmények megvonására, ámde ennek dacára is célszerű volt - nézetem szerint - a megvonhatásra vonatkozó rendelkezéseknek magába a törvényjavaslatba való felvétele, mert szemben a kötelezettségek elvállalásával engedélyezett kedvezményekkel, magának a törvényjavaslatnak kell rendelkezést tartalmaznia arra az esetre, ha vállalt kötelezettségek nem teljesítetnek. E részben a javaslat annyira szigorú, hogy a feltételek bármelyike nem teljesítése esetén a kedvezmények már megvonhatók.

A 11. §-hoz

A 11. § az engedélyezett kedvezmények közzététele és az iránt rendelkezik, hogy a kedvezmények engedélyezéséről a kereskedelemügyi minister évenként a költségvetés kapcsán jelentést tartozik az országgyűlés elé terjeszteni. Ez utóbbi rendelkezés teljesen új, de folyománya annak a kiterjesztett discretionális jognak, melyet a törvényjavaslat a kormánynak nyújt, melylyel szemben elengedhetetlenül szükségesnek tartom, hogy az országgyűlésnek mód és alkalom nyujtassék e jog miképeni gyakorlásának ellenőrzésére. Az engedélyezett kedvezmények közzététele tekintetében azt az ujitást tervezi a javaslat, hogy egyrészt az összes érdekelt tényezők egy helyről, az engedélyező minister által értesítetnek, miáltal elesik annak a szüksége, hogy pl. a pénzügyminiszter külön értesítése a pénzügyigazgatóságokat; másrészt a községek terhére eső kedvezmények szempontjából a belügyminister is bevonatott e körbe. Gyáriparunk fejlesztése nemcsak általános közgazdasági, hanem helyi érdek is. Ez indokolja azt, hogy annak érdekében nemcsak az államkincstár, hanem a közvetlenül érdekelt községek is hozzanak áldozatot.

A 12. §-hoz

Már az 1899. évi XLIX. tc. (9. §) is tartalmazott ez iránt rendelkezést, de a jelen törvényjavaslat annál tovább megy, a mennyiben 12. §-ában kimondja, hogy a jelen törvényjavaslat alá eső gyárak és ipartelepek létesítését vagy kibővítését a törvényhatóságok és községek pénzbeli és egyéb támogatás által is elősegíthetik. Ugyanezt tehetik munkásházak létesítése érdekében. Ezt a jogot azért kellett ide felvenni, hogy egyrészt bevonassanak az ország iparfejlesztési akciójába saját jól felfogott érdekükben a törvényhatóságok és községek is, másrészt mert ezen joguk konkrét esetekben kétségbevonatott és külön közigazgatási bírósági ítéletre volt szükség, hogy a községek ezen joga elismertessék. Az említett kiterjesztés mellett megmarad a régi törvény rendelkezése is, hogy a törvényhatóságok és községek oly ijonnan létesülő vagy lényegesen kibővülő gyárakat és ipartelepeket is felmenthetnek a törvényhatósági és községi adó alól, melyek nem esnek ezen törvény alá, sőt e kedvezményt: kiterjeszti a javaslat a vámdíjak és egyéb helyi szolgáltatásokra is, minők pl. a kövezetvám, mely sok helyütt igen nagy terhet képez az iparra nézve. A községek és törvényhatóságok ezen határozatainak jóváhagyása a belügyminister illetékességi körébe utaltatik, a ki ebben a kereskedelemügyi és a pénzügyi ministerekkel egyetértőleg határoz, míg Horvát-Szlavonországokban ez a bán ügykörébe tartozik, a ki azonban a kereskedelemügyi ministerrel egyetértőleg tartozik eljárni.

A 13. §-hoz

A hazai iparfejlesztésnek legnagyobb sikerei ezen a téren mutatkoznak. És ez természetes is, mert a legnagyobb és legbiztosabb támogatás a tisztességesen megfizetett munka. A hol az állam, vagy vállalatai, illetőleg üzemei ily munkával rendelkeztek és azokat a hazai ipar érdekében hasznosították, ott igen szép eredmények értek el és nem egy nagy gyári vállalatunk egyedül a közszállítások cél tudatos felhasználásának köszöni létét. Bármily természetes legyen is, hogy a közhatósági és hivatali szükségletek csak a hazai termelés révén fedeztessenek, mely rendszert még a legnagyobb iparállamok, Anglia és Németország is követik, sajnos, mégis sok kívánni való van ezen a téren még nálunk és éppen ez az oka annak, hogy törvényhozási uton kell ezt az ügyet rendezni. Ezt célozza ez a fejezet, mely természetszerűleg csak a legfőbb elveket állapítja meg, a végrehajtásnak tartva fenn a részletes szabályozást. Éppen ilyen természetű ügyeknél bir nagy fontossággal, hogy a törvény ne foglalkozzék részletekkel, mert a mennyire ez garanciákat nyújtana is egyik irányban, annyira nehezitené a végrehajtást a másik irányban. A törvényjavaslat tényleg ezt a rendszert követi is. 13. §-ában kimondva az elvet, mely szerint az állam, törvényhatóságok, községek és ezek által fentartott vagy segélyezett intézmények, nemkülönben a közforgalomra berendezett hazai közlekedési vállalatok ipari szükségletei és munkái rendszerint a magyar korona országainak ipara révén fedezendőek.

Ez a kötelezettség tehát nemcsak a közvetlen ipari szükségletekre, hanem a közmunkákra, építkezésekre is kiterjed, értve alatta az érintkezéseknél felhasználandó anyagokat és gyártmányokat. A mikor azonban a javaslat ezt a kötelezettséget felállítja, ugyanakkor gondoskodni kell arról is, hogy oly esetekre, midőn a hazai ipar a részére így biztosított helyzetet netalán indokolatlanul kihasználni akarná, az említett kötelezettség alól felmentésnek is legyen helye. Ezt célozza a 13. § második bekezdése, de ezt a jogot kizárólag csak a legfőbb kormányhatóságoknak tartva fenn, hogy ezáltal garancia szerztessék az iránt, miszerint ez a felmentési jog nem fog helyi befolyásoknak alávetettni, hanem csak valóban indokolt esetekben fog alkalmaztatni. A hazai beszerzési kötelezettség tekintetében némileg különleges elbánás alá esnek az u. n. közös közlekedési vállalatok, melyekre nézve egyrészt természetes, hogy a hazai beszerzési kötelezettség csak azok magyar vonalaira vonatkoztatható, másrészt üzleti és üzemi viszonyok folyománya, hogy bizonyos központi beszerzés alá eső, az illető vállalat egész üzemére vonatkozó beszerzéseknél kivételek tehetők. Ezek a kivételek kétoldaluak, javunkra is eshetnek, hátrányunkra is lehetnek, de az üzem természeténél fogva gyakran szinte elkerülhetlenek.

A 14. §-hoz

Meg lévén állapítva a hazai beszerzési kötelezettség, gondoskodni kell teljesítésének megfelelő, lehetőleg egyöntetű végrehajtásáról és a tényleges teljesítés ellenőrzéséről is. Ez iránt rendelkezik a 14. §, melynek első bekezdése az egész ellenőrzést - természetszerűleg - a kereskedelemügyi minister ügykörében összpontosítja, második bekezdésében ugyancsak a kereskedelemügyi ministerre ruházza - a törvényhatóságok és községek kivételével - azt a jogot, hogy a beszerzés, kiírás, odaítélés és szerződés módját rendeleti uton szabályozza. Önként érthető, hogy Horvát-Szlavonországok autonóm hatóságait és hivatalait illetőleg ez a jog a bánt illeti. A mi az ellenőrzést illeti, ez továbbra is a kereskedelmi muzeum által fog gyakoroltatni, mely e végből a szükséghez képest megfelelő személyzettel lesz ellátandó. Eddig a központi nyilvántartáson kívül a külső ellenőrzési teendőket két műszaki közeg látta el, az 1907. évre két további műszaki állás rendszeresítése vált szükségessé, valószínű azonban, hogy még ez sen lesz elégséges, hanem további személyszaporítás lesz szükséges, mert ez a fontos ügy csak úgy lesz igazán hasznos hazai közgazdaságunkra, ha az ellenőrzésről a legszélesebb körben gondoskodunk és egyetlen szállítás sem marad ellenőrizetlenül. Rendkívül nagy fontosságú az egységes végrehajtás is, mely az erre természetszerűleg legilletékesebb kereskedelemügyi ministerre bízatik.

A mai állapot meglehetősen zavaros e tekintetben, a mi a szállításokban részt venni kívánó iparosra rendkívül hátrányos, gyakran épenséggel lehetetlenné teszi neki a versenytárgyalásokon való részvételt. Egyes hatóságok szinte lehetetlen feltételeket állítanak fel és e részben talán elég utalnom a régi, igen sok vonatkozásukban elavult különböző építési feltételekre, melyek ennek következtében tetemesen drágítják is az állami építkezéseket. Az egységes végrehajtás rendjén mód lesz arra, hogy az összes közhatóságok egyenlő eljárást kövessenek, egyenlő feltételeket és módozatokat állapítsanak meg, a mi az ipar tetemes könnyebbségére leend. Ez a szakasz végül még egy rendelkezést tartalmaz, melyet itt külön ki kell emelnem: az 1897. évi XX. tc. 38. és 39. §-ait tulajdonképpen hatályon kívül helyezi. Az idézett törvény ezen szakaszai a végrehajtás rendjén igen sok nehézséget és ok nélküli költséget okoztak. Teljesen felesleges módon nehezítették az eljárást és illusoriussá teszik a közszállításoknak iparfejlesztési célokra való felhasználását. E mellett felesleges költségeket is okoznak, a mennyiben 600 koronát meghaladó szükségletre már versenytárgyalást irnak elő, a mi gyakran több költséget okoz, mint maga a beszerzés értéke. Minthogy pedig a közszállítások - mint említém - fontos iparfejlesztő eszközt képeznek, e rendelkezések nem tarthatók fenn és ezért vétetett fel a 14. §-ba az a felhatalmazás is, mely szerint a kereskedelemügyi minister az 1897. évi XX. tc. 38-39. §-ainak rendelkezéseire való tekintet nélkül intézkedhetik, mely rendelkezések elvégre csak számviteli jelentőségűek, míg az iparfejlesztési érdekek általános közgazdasági szempontokból itélendők meg.

A 15. §-hoz

A 15. § az egyes szállítóknak vagy vállalkozóknak a közszállításokból való kizárása iránt intézkedik, kimondva, hogy nagyobb mérvű visszaélések esetén, ha azok természetesen beigazoltattak, az illető szállító vagy vállalkozó az illetékes minister, illetve a bán által végleg vagy meghatározott időre a közszállításokból kizárható és minden egyes ily kizárásról a kereskedelemügyi minister értesítendő, a ki a kizárt szállítókról és vállalkozókról nyilvántartást vezet. Az ily kizárás nagyon súlyos büntetés ugyan, de feltétlenül alkalmazandó, hogy az ipar tisztessége megóvassék. Ha az állam rendkívüli kedvezményeket és támogatás nyújt a hazai iparnak, meg kell követelnie, hogy ezek a kedvezmények tényleg a hazai iparnak jussanak is és épen ezért a legszigorubb megtorlást kell alkalmaznia oly esetekre, midőn ennek az intenciónak kijátszása kíséreltetik meg, vagy történik. A legszigorubb ellenőrzést - melynek természetesen nem szabad akadályozó vagy épen zaklató természetűnek lennie, mely magát az ipart károsítaná - kell gyakorolnia általában abban az irányban is, hogy az állam kedvezményeit vagy támogatását élvező ipari vállalatok tényleg itthon termeljenek és a mi a hazai piacokra hazai ipar czimén kerül, ténylegf hazai ipar legyen.

E részben a legmesszebbmenő intézkedések tétettek is, melyek révén módunkban lesz az állam támogatását igénybe vevő minden tisztességes vállalatot megvédeni az alaptalan meggyanúsítás elől és a mily mértékben fognak az esetleges visszaélések megtoroltatni, ugyanoly mértékben lesz a közönség bizalma a hazai termelés iránt fokozható. Ez utóbbi pedig felette fontos, mert az állam minden tevékenysége és aldozata csak féleredményt fog elérni, ha nem jár nyomában a közönségnek a hazai ipar iránti bizalma, mint támogatásának alapja.

TARTALOMJEGYZÉK

1907. évi III. törvénycikk indokolása	1
a hazai ipar fejlesztéséről	1
Általános indokolás	1
Részletes indokolás	6
Az 1. §-hoz	6
A 2. §-hoz	7
A 3. §-hoz	9
A 4. §-hoz	10
Az 5. §-hoz	10
A 6. §-hoz	11
A 7. §-hoz	11
A 8. §-hoz	12
A 9. §-hoz	12
A 10. §-hoz	13
A 11. §-hoz	14
A 12. §-hoz	14
A 13. §-hoz	14
A 14. §-hoz	15
A 15. §-hoz	16